

Kaynak gösterme / How to cite this article:

Çiçek, N. (2022). Nurettin topçu düşüncesinde ahlâki eylemin gerçekleşme imkânı olarak hürriyet. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 102-111. doi: 10.38122/ased.62.2

Makale Geçmişi / Article History

Alındı (Received): 22/09/2021

Kabul edildi (Accepted): 30/06/2022

Nurettin Topçu Düşüncesinde Ahlâki Eylemin Gerçekleşme İmkânı Olarak Hürriyet*

Nuri ÇİÇEK¹

Özet: Hür olma, rasyonel tercihler ve iradi eylemler içermesi nedeniyle insana özgü bir durumdur. Rasyonel bir varlık olarak insan, eylemlerinden sorumlu olmalıdır. Sorumlu olmak da, hür eylemde bulunmayı içermelidir. Hürriyet problemi, düşünürler tarafından farklı tanımlamalar ve temellendirmeler içerisinde tartışılmıştır. Düşünürlerin sistemleri çerçevesinde kimi zaman keyfi davranışlara kimi zaman da belirlenmiş, sınırlanmış, neden-sonuç ilişkisine indirgenmiş hürriyet tanımlamaları ile karşılaşırız. Türk düşüncesinin önemli filozoflarından biri olan Nurettin Topçu (1909-1975) da eserlerinde hürriyet problemine değinen düşünürlerimizden biridir. Onun felsefesinde hürriyet, seçim ve eylem sürecini içerisinde barındırdığından ahlâk ile iç içedir. Bu çalışma Topçu'nun ahlak, hürriyet ve sorumluluk bağlamında düşüncelerine odaklanarak ahlâk-hürriyet ilişkisi üzerine bir değerlendirmeyi içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, Ahlâk Felsefesi, Hürriyet Problemi, İrade, Sorumluluk

Freedom as an Opportunity for Moral Action to Take Place in Nurettin Topçu's Thought

Abstract: Being free is a human-specific situation because it includes rational choices and voluntary actions. As a rational being, a man should be responsible for his actions. Being responsible should also include making free action. The problem of liberty has been discussed by thinkers in different definitions and grounds. Within the framework of the systems of thinkers, we come across definitions of liberty that are sometimes determined, limited to arbitrary behavior, and sometimes reduced to the cause-effect relationship. Nurettin Topçu (1909-1975), one of the influential philosophers of Turkish thought, is one of our thinkers who touches on the problem of liberty in his works. In his philosophy, liberty is intertwined with morality since it includes the process of choice and action. This article includes an evaluation of the relationship between morality and liberty by focusing on Topçu's thoughts in the context of morality, liberty, and responsibility.

Keywords: Nurettin Topçu, Philosophy of Ethics, Problem of Liberty, Will, Responsibility

Summary

Liberty, which can be defined as not being hindered by any external influence, being independent, and taking action without encountering any coercion, also means that, as a moral concept, taking responsibility for an action done on a different ground than political liberty, and acting within the framework of one's wishes and desires is not dependent on any determination. Addressing liberty on a social basis requires discussing the issue with certain political ideologies. While the political ideology is on a totalitarian and authoritarian basis, we can talk about limited liberty in the individual context, while on a liberal and democratic basis, we can talk about individual liberty whose borders are expanded. However, the political ground brings with it the discussion of limitation-limitlessness according to the ideology to which it is attached. The possibility of liberty and the application of practical leveling should be handled on an ethical basis. Because the action taken must be evaluated individually within the framework of responsibility before a higher authority.

* 24-26 Ekim 2019 tarihleri arasında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde gerçekleştirilen *II. Uluslararası Türk Halklarının Felsefi Mirası* sempozyumunda sözlü olarak sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Arş. Gör. Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, nuricicek@aksaray.edu.tr,

https://orcid.org/0000-0002-7565-475X

Being free has a central position in moral philosophy. The way to evaluate an action morally requires that the action be free in its purpose. We can talk about liberty in a moral sense for a person who acts freely and has the awareness of this. Moral liberty reveals the existence of individuals responsible for their actions. Otherwise, we cannot talk about responsible individuals.

Responsible individuals are individuals who weigh the before and after of their actions and are aware of this and can think about the possibilities that may occur. The responsible individual who acts freely is aware and conscious of other people and the life that takes place outside himself. The individual acting in this consciousness has a thought that carries the consciousness of duty that comes with being moral and does not say that the other is hell. Such an individual is aware of the limitations of being free. The selfishness of man, his being a social being, the necessity of free action as an experience also brings the limits of being free.

The problem of liberty, which has been discussed in many aspects in terms of the history of thought and comes up with different definitions, is also included in the works of Nurettin Topçu, who is one of the important moments of contemporary Turkish thought. Topçu defines liberty as the ability of the will to force itself to a certain action with its own choice, without being forced by any force that is foreign to the will, internally or externally, and discusses the problem in his works based on the moral-liberty relationship. Topçu also questioned whether there is a moral value in terms of our actions, and stated that for the action to have a moral value, it must be carried out within the framework of free consciousness. Topçu also makes a discussion of liberty at the level of consciousness and expression, in terms of connecting the possibility of the realization of the action to the possibility of being both free from pressure and being free on the level of consciousness. Nurettin Topçu has a unique position in terms of revealing the relationship between morality, liberty, and responsibility and their interaction with each other. Morality, liberty, and responsibility are like a pillar in him, they are a supportive framework in forming the moral personality. Individuals can only act morally when they are free. Moral behaviors are meaningful when the individuals who perform them are responsible. Otherwise, the 'individual' is apt to turn into an irresponsible mass (herd). Irresponsible masses evolve into automatons alienated from themselves and their society and devalued.

Nurettin Topçu described liberty as 'the power to play our role in the order that the mind has drawn for us', 'the courage to take action', and 'the power to go against our instincts. According to Topçu, our free movements consist of perfect harmony between the forces the immersive movement, and the restraining forces. Man is free to the extent that this harmony is achieved. At the same time, he has the feature of being free as long as he is responsible and loyal to the Supreme Creator. The consciousness that we are free, mental effort, and creativity are the proofs of the existence of liberty.

Topçu stated that liberty and determinism are interdependent and that one cannot be described without the other. The abolition of liberty brings spontaneity to life and mechanization in behavior. Ignoring determinism leaves indifferent liberty that can easily be reduced to machine movements. Topçu says that movements that get rid of internal and external forces are moral movements when they are connected to moral principles. Such a moral act is moral liberty.

Nurettin Topçu is an important moment for Contemporary Turkish Thought. His world of thought is an adventure from west to east. In his works, he strives to find solutions to the questions and problems of his age, especially his society. His works are full of emphasis on how a moral order should be against the moral crises and irresponsible masses of the modern era. Its aim is an individual who is responsible and acts with moral principles. In this sense, he is a moral philosopher. Morality is to investigate whether we are free in our behavior in him, and what kind of action can arise from this free spirit. Responsibility is indispensable in morality. Responsibility is acknowledging that people are free in their actions. For him, liberty is not the condition of responsibility, but the result.

In this study, we have adopted a descriptive approach with a hermeneutic point of view, focusing on the works of Nurettin Topçu, whom we see as a moral philosopher. In this framework, we aimed to reveal the original aspects of Topçu by giving information about what liberty is. As a result of our study, we have determined that Topçu works together as a *sine qua non* of moral action, liberty, and responsibility, and in this respect, he differs from the thinkers who have put forward thoughts on the subject. We saw that one of the aspects that made him special was that he blended western and eastern thought with the problems of his age and acted with concern about the intellectual and social problems of his period.

Keywords: Nurettin Topçu, Philosophy of Ethics, Problem of Liberty, Will, Responsibility

GİRİŞ

İnsan eylemlerine ahlâki bir değer atfetmemiz için bu eylemlerin hür bir bilinçle yapılmış olması gerekir. Bu yüzden davranışlarımızda hür olup olmadığımızı araştırmak ahlâkın işidir. İnsan ancak hür olarak yaptığı eylemlerden sorumludur. İnsanın neyi yapıp neyi yapmak istemediğine kendi isteğiyle karar vermesi ve kararlarının gereklerini yerine getirirken her istediğini elde etmesi şeklinde tanımlanan hürriyet, düşünürlerin üzerinde çokça tartıştıkları bir problem alanıdır.

Çağdaş Türk düşüncesinin önemli filozoflarından biri olan Nurettin Topçu (1909-1975), eserlerinde ahlâk ve hürriyet arasındaki ilişkiye yer verir. Bu ilişki, eserlerinde mecburî ve zaruri bir çerçevede sunulur. Nurettin Topçu ahlâktan söz etmenin zeminini hür eylemede bulur.

Hürriyet, ahlâki bir nizamın olmazsa olmaz (sine qua non) unsurudur. Bir düşünür olarak Topçu'nun kaygısı ve gayesi ahlâktır. Merkezinde mesuliyet/sorumluluk barındıran evrensel bir ahlâki sistem vurgusu vardır. Bu çerçevede Nurettin Topçu'da hürriyet ahlâk ilişkisini incelemeyen önce hürriyetin mahiyetinden hareketle Topçu'nun düşüncesi ele alınacaktır.

I. HÜRRİYET NEDİR?

Arapça 'hürriyet' kelimesinin aslı İbranice 'hor', Süryanice 'hep', Etiyopyacada 'hara' veya sıfatı harravi olarak gelmektedir (Bulaç, 2015: 15). Hürriyet kelimesi hürlik, serbestlik, azatlık anlamına gelir. 'Hurr' kelimesinin çoğulu 'Ahrar ve Hırar' köle ve esirin karşıtı olanlar için kullanılır. Bu kullanımlara uygun olarak hurr, soylu, gerçek, saf, özgür, özgürlükle yaşayan, bağımsız, cömert anlamlarını taşır. Arapça hürriyet 'Harre' kökünden çıkmıştır. Bu kökten türetilen çeşitli kelimeler özgür tutmak, özgürlüğe kavuşturmak, açıklık, seçiklik gibi anlamlar taşırlar. Bu kökten gelen 'Hurr' ise soylu, gerçek, saf, serbest, özgür, özgürlükle yaşayan, bağımsız, cömert, açık fikirli anlamlarına gelir. Aynı kökten türeyen 'hürriyet' ise özgürlük, bağımsızlık, serbestlik kavramlarını belirtmektedir (Özden, 2011: 12-13). Rosenthal (1914-2003)'a göre hür sözcüğü erken Arapça'da 'şerif' (onurlu) ve 'hasen' (iyi/güzel) anlamında çok yaygın olarak kullanılmıştır (Rosenthal, 2000: 27).

Hürriyet sanki ışığa tutulmuş, ışığı renklere bölen bir prizmadır: herkes ona bakarak kendi açısından gördüğü rengi veya renkleri tasvir eder (Kapani, 1970: 4). Birbirinden farklı tasvirler karşımıza çıktığı için herkes tarafından kabul edilebilir bir hürriyet tanım yapmak mümkün görünmemektedir. Bunun sebebi, onun bir yaşama hali olması ve duygusal alana ait olmasıdır. Eralp'e göre hürriyet kolayca tarif edilemeyen, zekâmızın kadrolarına sığmayan, anlaşılmaktan çok yaşanılan bir olaydır (Eralp, 1949: 3).

Hürriyetin yaşantı olarak bireyin karşısına en net olarak çıktığı alan ahlâk alanıdır. Ahlâk-hürriyet ilişkisi sorumluluk çerçevesinde hürriyet açısından çözümlenmesi ve üzerinde durulması gereken bir ilişkidir. Bu ilişki Nurettin Topçu'nun eserlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu ilişkiyi irdelemeden önce Topçu'nun hürriyet üzerine değerlendirmelerine göz atılacaktır.

II. NURETTİN TOPÇU'YA GÖRE HÜRRİYET

Nurettin Topçu, ilmin, sanatın ve ahlâkın ancak hürriyet havası içerisinde mümkün olduğunu söyler (Kök, 1995: 23). Ona göre hürriyet içten veya dıştan, iradeye yabancı hiçbir kuvvet tarafından zorlanmaksızın, iradenin, kendi seçimi ile yine kendi kendisini belli bir harekete zorlayabilmesi (Topçu, 2014a: 72), aklın bize çizdiği nizam içindeki rolümüzü yapabilme iktidarı; harekete atılma cesareti; insiyaklarımıza karşı gelebilme kudretidir (Topçu, 2017: 46).

Bu tanımlar ve iradeye bağlı hareketlerin aşamaları olarak düşündüğü unsurlar neticesinde hürriyet Topçu'ya göre, seçme ve yapma olarak ifade edebileceğimiz iki öğeyle irdelenir. Buradaki seçme, sebebe dayalı bir seçim olmak zorundadır. Topçu'ya göre sebepsiz bir seçim imkân dahilinde değildir (Karaman, 2000: 59). Hürriyet, Topçu'da insanı insan yapan ve diğer hayvanlardan ayıran, insanın sahip olduğu iradeyle eşdeğerdir (Topçu, 2019: 160). Bu yönüyle hürriyet iradeli, şuurlu ve bilinçli bir eylemdir.

Topçu'ya göre hür iradenin belirleyicisi de sorumluluktur. Hürriyeti belirleyen, zorunlu kılan ve onu inkâr edilemez bir yöne sevk eden bu sorumluluktur. Hürriyetin olmadığı yerde sorumluluktan söz edilemeyeceği gibi sorumlu olmak da hürriyeti istemeye yönlendiren bir unsurdur. Sorumluluk, bizzat eyleyen bireyden kaynaklanmasını sağlaması sebebiyle hürriyeti meydana getirir. Sorumlu olduğumuz için hürüz. Hürriyet, sorumluluğun şartı değil, onun sonucudur (Topçu, 2014b: 95).

Bireyin akli ve vicdaniyla ulaştığı eylemlerden kendisini sorumlu tutması ve onlar üzerinde hakimiyet kurması gerektiğine dikkat çeken Topçu'ya göre böyle bir hakimiyet bireyleri esaretten kurtarabilir (Topçu, 2014b: 89). Çünkü bireyin hürriyeti, ancak kendisi için genişleyen bir sorumluluk yarattığı ölçüde mümkündür (Topçu, 2014b: 83). Sorumluluk insanı harekete sürükleyip, onda meydana gelen zorlayıcı bir emirdir. Hareketten evveldir ancak hareket sonrasında kuvvetlenip büyür. Hareketten evvel biz bir hareketin sorumluluğunu kendimizde taşırız. Hürriyetimiz ancak hareket esnasında belirir (Topçu, 2019a: 211). Sorumlu/mesul insan, hür insandır. Sorumluluk dıştan gelen etkilere karşı insanı içten harekete geçiren ilahi kuvvettir (Topçu, 1997: 71).

Nurettin Topçu'ya göre hür iradeden söz ettiğimizde onda iki kuvvetin hâkim olduğunu görürüz. Biri harekete geçme kuvveti, yani itici kuvvet. Öbürü yasak edici kuvvet, yani frenleme kuvveti. Bu iki kuvvetin tam ve mükemmel bir âhenk halinde işleyişi ancak insanı hür yapabiliyor (Topçu, 2019b: 74).

İyi veya kötü, itici, harekete sürükleyici kuvvetlerin insanı harekete geçirmesi anından başlayarak yasak edici, frenleyici kuvveti de harekete geçirmesini bilen insan, hürriyetin sırrını yakalamış demektir. Hürriyet, bireyi harekete geçirici çok ve çeşitli kuvvetlerin karşısına frenleyici kuvveti çıkarmaktır. Bu ikinci kuvvet, hareketi durdurmuyor, düzenliyor, kontrol ediyor; harekete kâh şiddet, kâh hafiflik kazandırıyor; kendi kendisini tenkit ettiriyor; kendi hükümlerini kendine verdirtiyor. Böylelikle hür hareketimiz, harekete sürükleyici kuvvetlerle frenleyici kuvvetlerin tam bir âhenginden ibaret oluyor (Topçu, 2019b: 76). Böyle bir âhengin yakalanması insanın hürriyeti yakaladığının göstergesidir.

Kin, korku, dünyalık hesaplar ve çevremizden kaynaklı kötü niyetli etkilerin hürriyetimize karşı birer düşman olarak karşımıza çıkmakta olduğuna dikkat çeken Topçu'ya göre, birey bunların etkisinden sıyrıldığı ölçüde hürriyetinin peşindedir. Kendine yönelik tuzakları fark eden, bilen birey hürriyetin eşiğindedir, ona yaklaşmıştır (Topçu, 2019b: 76-77).

Topçu'ya göre insan, esaretine sebep olan nesnelere uzaklaşıp, sonsuz irade sahibine, diğer bir deyişle Allah'a bağlandığı zaman gerçek hürriyeti tadacaktır (Topçu, 2018: 83). Hür olmak, bir hareketten sonra yeniden doğmak, bir yolun sonunda yeni bir yola girmek; eşyayı ve kendi eliyle kendini değiştirmek (Topçu, 2014b: 66), isteme iktidarına sahip olmaktır (Topçu, 2002: 97). Böylelikle insan, hareketlerinin gerçek gayesine, gerçek hürriyetine Allah arayışında ulaşabilmektedir (Topçu, 2016: 156). İnsan hürriyetinin yegâne teminatının Allah olduğunu belirten Topçu, Allah'ın kendisindeki hareketi ile insanın tabiatın sınırlılıklarını aşabileceğini seslendirmektedir (Ovacık, 2021: 878). Bu bağlamda birtakım deliller sunmaktadır.

II.I. Nurettin Topçu'da Hürriyetin Delilleri

Nurettin Topçu'da hür olduğumuza dair taşıdığımız bilinç, kendimizi zorlayabilmemiz ve yaratıcılık, hür bir varlık olduğumuzu ortaya koyan delillerdir. Nihayetinde başka türlü yapabiliydim diyen, zihinsel bir çaba içerisinde eylemlerinin öncesini ve sonrasını sorgulayabilen insan hür insandır.

Hürriyetimizin ilk delili hür olduğumuz bilincidir. İradi hareketler içerisine girdiğimiz her aşamada hür olduğumuzu sezeriz. Gayeleri düşünürken, tercih durumuyla karşı karşıya kalırken, karar

alırken ve nihayetinde hareket neticesinde hür olduğumuza inanıyoruz. Bütün bu süreçler çerçevesinde bilincimiz hür olduğumuza şahit olmaktadır (Topçu, 2002: 97).

Topçu'ya göre zihinsel çaba duygusu, hürriyetimizin bir diğer delilidir. Zihinsel çaba, iradi enerjinin bütün bilinç yapısına yayılmış biçimdir. Tahayyül, tezekkür, teakkul, tedebbür, talim ve beyan hep çabanın eseridir. Çabanın varlığı, yani kendimizi zorlamamız hürriyetimizin delilidir (Topçu, 2002: 98).

Yaratıcılık, hürriyetimizin a'mal-i beşeriyesidir. Çünkü yaratıcılık, daha önce ortada bulunmayan unsurların teşekkülüdür. Bu hal, mevcut koşulların ötesine uzanıldığının göstergesidir. Önceden koşullanılmış unsurlar, hareketlerimizi engelleyen sebeplerdir. Yaratıcılık, bunların ötesine uzanmak, böyle sebeplerle engellenmemek, yani hür olmaktır. Yeni bir hareket, tasavvur veya sanat eseri, önceden bilinmeyen bir karar ve teknik buluşlar, yaratıcılığın konusu içindedirler (Topçu, 2002: 98).

Nurettin Topçu, hem eylemde bulunan bireyin bu eylemi neticesinde hissettiği pişmanlık veya mutluluğu, bireyin seçim aşamasında hem de bireyin eylemi gerçekleştirmesi ve bunu gerçekleştirirken şuurlu bir yaratım içerisinde olması aşamasını da hür olmasına bağlamaktadır. İnsanın hürriyet durumunun onun yaratıcılık kapasitesinde ortaya çıktığına dikkat çeken Topçu, elbetteki insan için mutlak bir hürriyetten söz etmemektedir. Bu bağlamda Topçu'da hürriyet ile determinizm karşıtlığının nasıl ele alındığına bakmak gerekir.

II.II. Nurettin Topçu'da Hürriyet ve Determinizm İlişkisi

Determinizm, her olgunun bir nedene bağlı olduğunu, aynı nedenlerin aynı sonuçları doğurduğunu ileri süren öğretilerdir (Timuçin, 2004: 49). Determinizm, bir şeyin başka şeylerle şartlandırılması, bir olayı onu meydana getiren unsurların tamamıyla tayin etmek manasına da gelir (Bolay, 1990: 46). Hürriyet ve determinasyon sorunuyla, yani insanın tepeden tırnağa doğasınca belirlenmiş olup olmadığı sorunu ahlâk ile doğrudan ilişkilidir (Pieper, 1999: 137). İnsan davranışlarının tamamını kapsayan bir determinizmde irade hürriyeti, görev ve sorumlulukları temellendirmek güç bir problemdir (Çağrı, 2015: 92). Hürriyet ve determinasyon, düşünürler açısından birbiriyle çelişen ve eylemlerin sorumlulukları bağlamında problem olduğu düşünülen bir ilişkidir. Bu noktada Nurettin Topçu determinasyon ve hürriyet ilişkisinde problemleri bakış açısından farklı bir noktada durmaktadır.

Nurettin Topçu'ya göre determinizm, hareketten önce, onu zorunlu kılan sebeplerin varlığıdır (Topçu, 2002: 100). Topçu, determinizm ve hürriyeti birbirine bağlı iki terim olarak görür. Ona göre hürriyeti ortadan kaldırırsanız hayatta bir kendiliğinden oluş, davranışlarda da bir makineleşme hâli kalır.

Determinizmi yok ederseniz geriye kolayca makine hareketlerine indirgenebilecek kayıtsız bir hürriyet kalır. Determinizmin yardımı olmaksızın hürriyetin kendi başına anlaşılması mümkün değildir (Topçu, 2014b: 64). Hürriyet, dıştaki determinizmin yerine benliğin determinizmini, bir iç determinizmi koymaktan ibarettir. İç determinizmin gücü, hürriyetimizin de gücünü gösterir. Hareketimizi belirleyen etkiler, tarafımızdan seçilmiş, kararlaştırılmış ve bir bakıma tayin edilmişlerdir (Topçu, 2014a: 65).

III. NURETTİN TOPÇU'DA AHLÂK VE HÜRRIYET

Nurettin Topçu'ya göre hareketlerimizin ahlâkî değer taşıyabilmesi için, onların hür bir şuurun eseri olması lâzımdır. Bunun için ahlâk, her şeyden önce davranışlarımızda hür olup olmadığımızı ve hürriyete sahip olan ruhtan ne gibi hareketlerin doğabileceğini araştırır, hürriyetimizin bizi hangi gayeye doğru götürdüğünü inceler (Topçu, 2014a: 21).

Nurettin Topçu, iç kuvvetlerden (bencil arzu ve istekler, tutkular) ve dış kuvvetlerden (diğer insanlar, doğa koşulları ve toplum) kurtulan hareketlerin, ahlâkî ilkelere bağlandıklarında ahlâk hareketi olduklarını ifade eder. Böyle bir durumda da hürriyet ahlâkî hürriyet adını alır. Ahlâkî ilkeler iradeden bağımsız değildir, aksine iradenin en samimi isteğidirler. İrade, ahlâkî ilkelere bağlılığı neticesinde hür olup, sürekli ahlâkî bir dünyaya atılma, bir ahlâk düzeni meydana getirme amacındadır (Topçu, 2016: 155-156). Nitekim Immanuel Kant (1724-1804), hür olmayı ahlâkî yasanın şartı olarak görür. O, ancak hür olmayla ahlâkî davranılabileceğini, çünkü ahlâkî hürriyetin bir tercih ve hüküm verme hürriyeti olduğunu belirtir.

Nurettin Topçu'ya göre öncelikle ahlâkî hürriyetin varlığı ortaya konulmalıdır. Ahlâkî hürriyetin ortaya konulabilmesi için de öncelikle hürriyetin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gereklidir.

Topçu, hürriyetin ahlâkî davranışlarda kendini gösterdiğini ifade etmektedir. Ona göre birçok ahlâk kavramında hürriyetin varlığının delilleri mevcuttur (Karaman, 2000: 65). Immanuel Kant tarafından ifade edilmiş 'ödev' kavramındaki içten gelen zorlayıcılık, Topçu'ya göre ahlâkî hürriyetin bir delilidir (Karaman, 2000: 65-66). Vicdanın kati emri olan ödevin varlığı kabul edilince, bundan hür olduğumuz neticesi de ortaya çıkar. Ödevin buyurduğu şekilde 'yapabilirim' dediğimizde hür olduğum kendini gösterir (Topçu, 2002; 98). Davranışlarımızda hür oluşumuz, bizde ahlâkî mecburilik yani ödev doğurur. Ödev de sonuç olarak sorumluluk yaratır. Dışsal veya hukuki sorumluluk, dışsal olan davranışlarımıza aittir. Kamuoyu ve kanunlar karşısında sorumlu oluşumuz böyledir. İçsel ve ahlâksal sorumluluk, içsel ve dışsal, bütün hür davranışlarımızda ve yalnız hür olan davranışlarımızda vicdanımızda doğan sorumluluktur (Topçu, 2014a: 191).

Sorumluluk Őuuru da hür olduğumuzun delilidir. Sorumlu olmak insanların eylemlerinin hesabını vermeye mecbur oldukları gösterir. Aynı zamanda sorumlu olmak eylemlerimizde hür olduğumuzun da kabulüdur. Çünkü bir eylem ancak hür olarak ortaya çıktığında ahlâkî olarak hesabı içerisinde barındırır (Karaman, 2000: 66). Ahlâkî sorumluluk insanların, hareketlerinin hesabını vermeye mecbur olmaları demektir. Bu sorumluluk, insanın davranışlarında hür olduğunun kabul edilmesidir. EĞer hür olmasaydı, sorumlu tutulamazdı (Topçu, 2014a: 74).

Ahlâkî sorumluluk, davranışlarının sonuçlarından sorumlu, ahlâkî bilinci gelişmiş hür bireyi gerekli kılmaktadır. Hür olmama, hürriyet karşısında, -ister bilinç durumunda isterse diğer durumlarda- bir yetkin olmama ve yoksunluk halidir (Poyraz, 2015: 249). İnsan sorumluluğunun nedeni, onun hür olması ve isteklerinin mantıkça belirlenmiş olması değildir. O, sorumlu olduğu içindir ki, kendini hür sayar. Çünkü insan, bu sorumluluktan ötürü Őu veya bu eylemi yapma imkânına sahip bir varlık olarak ortaya çıkar. (Gündoğan, 2011: 121). Kendi seçiminin sonucu olan davranışlarından sorumlu olan birey, hür bireydir. Bu noktada ahlâk, hürriyet önündeki bir engel değil, tam tersine hürriyetin gerçekleştirildiği kültürel-manevi zemindir. Bu zemin içerinde birey ayakları üzerine doğrulur ve bu zeminin üzerine yükselir (Poyraz, 2015: 251).

DEĞERLENDİRME

Nurettin Topçu, hürriyeti ‘aklın bize çizdiği nizam içindeki rolümüzü yapabilme iktidarı; harekete atılma cesareti; içgüdülerimize karşı gelebilme kudreti’ olarak tarif etmiştir. Topçu’ya göre hür hareketlerimiz, sahip olduğumuz harekete sürükleyici kuvvetlerle frenleyici kuvvetlerin tam bir uyumundan ibarettir. Bu uyum sağlandığı ölçüde insan hürdür. Aynı zamanda insan sorumluluk sahibi olduğu ve Yüce Yaratıcıya bağlı kaldığı sürece hür olma özelliğine sahiptir. Hür olduğumuzun bilinci, zihni çaba ve yaratıcılık hürriyetin varlığının delilleridir.

Topçu hürriyet ile determinizmin, birbirine bağlı olduğunu ve biri olmadan diğerinin tarif edilemeyeceğini belirtmiştir. Hürriyetin ortadan kaldırılması hayata bir kendiliğinden oluş, davranışlarda da bir makineleşmeyi beraberinde getirir. Determinizmin yok sayılması ise kolayca makine hareketlerine indirgenebilecek kayıtsız bir hürriyet bırakır. Topçu, iç ve dış kuvvetlerden kurtulan hareketlerin, ahlâkî ilkelere bağlandıklarında ahlâkî bir hareket olduğunu söyler. Böyle bir ahlâkî hareket, ahlâkî hürriyettir.

Nurettin Topçu, Çağdaş Türk Düşüncesi açısından önemli bir uğraktır. Onun düşünce dünyası, batıdan doğuya bir serüvendir. Çalışmalarında çağının, özellikle de toplumunun sorularına ve sorunlarına

çözüm bulma gayreti içerisindedir. Eserleri, modern dönemin ahlâkî krizlerine ve sorumsuz yığınlarına karşı ahlâkî bir nizamın nasıl olması gerektiğine dair vurgularla doludur. Gayesi sorumlu ve ahlâkî ilkelerle hareket eden bireydir. Bu bağlamda o bir ahlâk filozofudur. Ahlâk, onda davranışlarımızda hür olup olmadığımızı, bu hürriyete sahip ruhtan ne gibi bir hareketin doğabileceğini araştırmaktır. Ahlâkta sorumluluk olmazsa olmazdır. Sorumluluk insan davranışlarında hür olduğunun kabul edilmesidir. Hürriyet onda, sorumluluğun şartı değil sonucudur.

Felsefe tarihi açısından kimi zaman etkinlik kimi zaman da nedensellik çerçevesinde incelenen hürriyet, Nurettin Topçu'da isyan ve hareket sırasından irade ile kazanılan; duyularla benlik ve iradenin, kararlar hareketin çarpıştığı muazzam sahnedeki tercihlerle karşılığını bulur. Bu anlamda hürriyet sorumluluk bilinciyle hareket etmektir.

Nurettin Topçu, ahlâk, hürriyet ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi ve birbirleriyle olan etkileşimini ortaya koymasından özgün bir konuma sahiptir. Ahlâk, hürriyet ve sorumluluk onda adeta bir sac ayağı gibidir, birbirlerine bağlı ve ahlâkî şahsiyeti oluşturmada destekleyici bir çerçeve içindedir. Bireyler ancak hür eylediklerinde ahlâkî davranışlarda bulunabilirler. Ahlâkî davranışlar, onu gerçekleştiren bireyler sorumlu olduklarında (hareket ettiklerinde) anlamlıdır. Aksi takdirde 'birey' sorumsuz birer yığına (sürüye) dönüşmeye müsaittir. Sorumsuz yığınlar kendine ve toplumuna yabancılaşmış, değersizleşmiş otomatlara (d)evrilirler. İnsanı diğer canlılardan ayıran ve onu özel kılan sorumlu bir varlık olmasıdır. Ancak sorumlu bireylerden oluşan toplumlar, medeniyetler içerisinde özel bir konuma yükselirler ve örnek teşkil ederler. Nurettin Topçu eserleriyle fertten cemiyete yayılacak bir hürriyet vurgusu yaparak olması gerekene dair bir tablo ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Nurettin Topçu; ahlâkî şahsiyet olarak belirli bir nizam çerçevesinde var olan, bugünden yarına iradenin davasını güdecek bir devlet ve demokrasi idealiyle hareket eden isyanı ahlâk, gayesi Ene'l Hakk olan insanı hedeflemiştir.

KAYNAKÇA

Bolay, S. H. (1990). *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bulaç, A. (2015). *İnsanın Özgürlük Arayışı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Çağrı, M. (2015). *Ana Hatlarıyla İslam Ahlâkı*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Eralp, H. V. (1949). Determinizm ve Hürriyet Üzerine Düşünceler, *Felsefe Arkivi*, Cilt 5, Sayı 1, 1-6.

- Gündoğan, A. O. (2011). *Ahlaktan Siyasete*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Kapani, M. (1970). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Karaman, H. (2000). *Nurettin Topçu'da Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kök, M. (1995). *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*. Çev. Veysel Atayman-Gönül Sezer. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Poyraz, H. (2015). *Ahlak Felsefesi Yazıları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Rosenthal, F. (2000). *İslam'da Özgürlük Kavramı*. Çev. Vecdi Akyüz. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Ovacık, Z. (2021). Otorite ile Özgürlük Arasındaki Diyalektiği Aşmak: Hürriyetin İmkânı Açısından Nurettin Topçu'da Birey-Devlet İlişkisi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 869-888.
- Özden, M. (2011). *Kuran'a Göre İnanma Hürriyeti*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Topçu, N. (2014a). *Ahlâk*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2017). *Ahlâk Nizamı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014b). *İsyân Ahlâkı*. Çev. Mustafa Kök-Musa Doğan. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2002). *Felsefe*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2016). *İradenin Dâvası / Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2018). *Mehmet Âkif*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (1997). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2019b). *Var Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2019a). *Yarınki Türkiye*. İstanbul: Dergâh Yayınları.